

**Gunilla Lönnbring, Anna-Lena Haraldson, Gerd Lindgren,
Karin Lundkvist Martinson och Britt Ovlien Säll**

En nätverksfälla? Företagande kvinnor i regionalpolitiken

Projektet Nya Nätverk handlar om företagande kvinnors organisering. Utifrån institutionell etnografi och en interaktiv forskningsansats analyseras här de mekanismer som marginaliserar kvinnors affärsnätverk i det regionalpolitiska tillväxtarbetet. Organiseringen är på många sätt problematisk. Den blir en nätverksfälla som erbjuder lösningar men inte håller vad den lovar. Trots detta är autonoma nätverk nödvändiga för legitimitet och påverkan men det måste också finnas tydliga mottagande instanser för att krav på jämställd hållbar tillväxt ska omvandlas till praktik.

Gunilla Lönnbring, fil dr,
Avdelningen för sociala studier,
Karlstads universitet,
gunilla.lonnbring@kau.se

Anna-Lena Haraldson, fil dr,
Avdelningen för sociala studier,
Karlstads universitet,
anna-lena.haraldson@kau.se

Gerd Lindgren, fil dr, professor,
Avdelningen för sociala studier,
Karlstads universitet,
gerd.lindgren@kau.se

Karin Lundkvist Martinson, doktorand,
Avdelningen för sociala studier,
Karlstads universitet,
karin.martinson@kau.se

Britt Ovlien Säll, universitetsadjunkt,
Avdelningen för sociala studier,
Karlstads universitet,
britt.ovlien-sall@kau.se

Syftet med denna artikel är att redovisa och problematisera mekanismer bakom marginaliseringen av företagande kvinnors nätverk i det regionala tillväxtarbetet. Med hjälp av genus- och maktteorier analyseras kvalitativa intervjuer med företagande kvinnor och representanter för företagsstödjande organisationer.

Problembakgrunden till den här artikeln uppstod genom vår tidigare forskning i Vinnova-projektet *Nätverk och skuggstrukturer i regionalpolitiken*. Där analyserade vi sammansättningen av de nätverk och grupperingar som hade inflytande på utformningen av det regionala tillväxtprogrammet i Värmland, RTP 2004–2007 (Forsberg & Lindgren 2010). Vi fann att det i första hand var mansdominerade grupperingar som kunde utnyttja nätverksmodellen/governance-

modellen som styrform¹. Säll (2011) hänvisar till en liknande argumentation hos bland andra Swyngedouw (2006) som noterar att *governance* förespråkas och drivs fram av redan befintliga eliter inom den regionala hegemonin (Säll 2011, s 9). Det framgick i vår studie att de viktigaste aktörerna i regionpolitiken, både privata och offentliga, ingick i nätverk som var exklusiva till sin karaktär. Det krävdes att man blev rekommenderad av befintliga medlemmar för att komma in i dessa gemenskaper (rotarianer, frimurare, etcetera). Dessa sammanslutningar, som har en lång historisk erfarenhet av att samla eliter, fick således stor och ibland avgörande betydelse i frågor som var centrala för regionens alla medborgare. Ur demokratisk synvinkel betraktat framstod detta som ett problematiskt förhållande. Vår forskning visade också att betydelsefulla aktörer i exempelvis regionledningen, länsstyrelsen, handelskammaren och industrin var medlemmar i samma nätverk och, så att säga, kontinuerligt träffades i skuggan av det formellt sammansatta regionala partnerskapet². De sammanslutningar som fick störst betydelse för vad som skulle menas med tillväxt och därmed vilka klustersatsningar som RTP resulterade i, bestod nästan uteslutande av män. Dessa valde de branscher och områden som av tradition länge dominerat det regionala näringslivet (bruket för papper och malm), helt i enlighet med regeringens aktuella hemsida (<http://www.sweden.gov.se/sb/d/2498/a/91394>) där det framgår att den regionala tillväxtpolitikens insatser måste anpassas till de specifika regionala förutsättningarna. De utpekade tillväxtområdena formerades som tre kluster kring papper, stål och verkstad samt IT³. Detta innebar att många grupperingar och intressen inte fick gehör för satsningar på sina branscher och verksamheter. En sådan osynlig kategori utgjorde företagande kvinnor i Värmland, vilka i princip har kommit att helt uteslutas från det som sedermera kom att kallas klusterpolitiken, med de satsningar som nämns ovan.

Tillväxt tillämpas i sin mätbara och begränsade ekonomiska betydelse (produktion av varor) när det gäller satsningsområden i Värmland och i andra regioner (sociala och ekologiska dimensioner av tillväxt lyser med sin frånvaro). Det förefaller också vara den tillväxttolkning som förespråkas av regeringen:

---

¹ Trots de olika definitionerna och användningarna av governancebegreppet, verkar det finnas åtminstone en gemensam nämnare: *governance* syftar på styrningsformer där gränserna mellan det privata och den offentliga sektorn blir suddiga och otydliga (Stoker 1998). Det handlar alltså på något sätt om former av interaktiv samhällsstyrning mellan privata och offentliga intressenter (Forsberg & Lindgren 2010, s 27), det vill säga intressenter i partnerskap, se not 2.

² Partnerskapet utgjordes av olika medborgargrupper företrädda av olika privata, ideella och offentliga organisationer som fackförbund, hushållningssällskap, universitet, företag, branschföreningar, kommuner etcetera. I Värmland var partnerskapet brett sammansatt med representanter från olika intressesfärer.

³ För en utmärkt genomlysning av klusterpolitiken se Säll (2011).

Sveriges tillväxt är summan av den tillväxt som skapas i landets alla delar. Ju fler regioner som har en stark och expansiv ekonomi, desto bättre för Sverige och dess svagaste regioner.⁴

De förhållanden som redogjorts för är inte specifika för Värmland. Lindberg (2010) visar i sin avhandling, som utgår från fyra andra regioner, att företagande kvinnor, deras nätverk och branscher som sysselsätter många kvinnor missgynnas i det regionala och nationella arbetet för innovation och tillväxt.

Denna kontext från tidigare forskning utgjorde fonden för vårt intresse att fördjupa kunskapen om de småföretagande kvinnornas nätverk i Värmland och detta fick vi tillfälle att göra inom ramen för projekt JämVäxt i delprojektet Nya Nätverk. Det är intervjuer från denna sistnämnda studie som redovisas i denna artikel. Vi var alltså nyfikna på varför företagande kvinnors nätverk blivit så osynliga i det regionala maktlandskapet och i arbetet med det regionala tillväxtprogrammet. De nätverk vi syftar på är de organiserade sammanslutningarna (oftast ideella föreningar) som skapats spontant av företagande kvinnor i en kommun, eller som blivit resultatet av det arbete som regionala resurscentrum bedrivit i syfte att stärka, synliggöra och stödja kvinnor som är ensamföretagare eller småföretagare i regionen. Dessa nätverk finns i de flesta av Värmlands 16 kommuner.

Innan vi kommer in på teoretiska perspektiv och huvudresultat vill vi klargöra projektets interaktiva ansats och vårt vetenskapliga perspektiv.

Interaktivt kunskapsutbyte och interaktiv metod

När projektet Nya Nätverk inleddes och vi började intervjuarbetet med företagande kvinnor i regionen ordnade vi ett antal workshoppar med representanter för företagande kvinnors nätverk. Vi fick snabbt bekräftelse på att dessa nätverk (nio stycken) och deras verksamheter pågick på långt avstånd från den regionalpolitiska kärnverksamheten (helt i enlighet med vår tidigare forskning som visade att det framför allt var mansdominerade verksamheter som blev föremål för satsningar). De företagande kvinnorna hade oftast ingen eller begränsad insyn i vad det kommunala samverkansorganet "Region Värmland" (med indirekt vald regionfullmäktige) hade för ansvarsområde. Vår interaktiva utgångsansats reducerades därför i stor utsträckning till att vi som forskare överförde kunskap till de företagande kvinnorna om hur kluster- och regionalpolitiken i Värmland utvecklats sedan början av 2000-talet.

Vår tidigare forskning blev således ett viktigt bidrag och vi berättade och beskrev därför vad vi och forskare i andra regioner kommit fram till. Workshoppar och andra möten med företagande kvinnor blev till en dialog, som hade som

---

⁴ Regeringen, <http://www.sweden.gov.se/sb/d/2498/a/91394>.

mål att öka företagarnas förmåga att orientera sig i det regionala maktlandskapet och att bidra till ökade kunskaper om forskningen på området.

Budskapet var inte alltid välkommet i de företagande kvinnornas nätverk. Det mottogs ofta med en viss tvekan och kanske lite rädsla, i den meningen att många kände frustration inför den kritiska ansats som vår forskning hade vad gällde genus och makt i regionalpolitiken. ”Är detta sant, kan det verkligen vara så som ni säger”, blev en vanlig reaktion. Samtidigt fick forskarna värdefull kunskap om företagandets villkor. Sammantaget kunde vi konstatera att företagnätverken vid projektets inledningsfas inte fungerade som intressegrupper utan snarare utgjorde en mötesform för kvinnor med företag:

De flesta medlemmar vill inte att nätverket ska bli något annat än vad det är, de har inga ambitioner för att det ska vara något annat än en social verksamhet. (En nätverksledare)

Relativt snart försvagades den skeptiska reaktionen bland många medlemmar i de flesta av nätverken och därmed startade en reflektiv process där en gemensam problemdefinition utkristalliserades. Deltagarna började iaktta och fundera över situationer de deltog och deltagit i, samtala med varandra och efter något år in i studien Nya Nätverk var läget ett annat. Den mer eller mindre oorganiserade kunskapsöverföringen mellan forskare och nätverk utvecklades till en reell interaktiv samverkan. Fler och fler av nätverken utvecklades till starka intressegrupper med ambitioner att förändra maktlandskapet:

Jag menar att ett samarbete mellan nätverken skulle kunna leda till en stärkt position för kvinnors företagande i regionen. En sådan organisering skulle kunna driva näringslivsfrågor regionalt, med en röst. (En nätverksledare)

Nu blev det också forskarnas tur att ta emot en omfattande ny kunskap och revidera vår föreställningsvärld. Projektet fördjupades och vi började att tillsammans med företagarna undersöka vilken som var deras utsiktspunkt och position i ”den regionala röran”⁵.

Vår forskningsansats byggde inledningsvis på ett interaktivt arbetssätt. Vi ville få kunskap till nytta för både nätverkens medlemmar och forskargruppen. Vi intensifierade samtalen med nyckelpersoner i flera av företagarnas nätverk och intervjuade kvinnor med små företag runt om i regionen – både aktiva och passiva nätverksmedlemmar och sådana som stod utanför nätverken. Samtal med

---

⁵ Uttrycket syftar på det stora antalet regionala politiska aktörer som landsting, länsstyrelse, kommunförbund, och samverkansorgan samt på mängden nationella myndigheter verksamma på den regionala nivån med olika typer av indelningar (Statskontoret 2007, Stegmann McCallion 2008).

representanter för regionala aktörer som Almi, Handelskammaren, Länsstyrelsen och Region Värmland har skett, liksom ett brett deltagande i regionala aktörers aktiviteter som rört nyföretagande, nätverk och tillväxtfrågor. Även seminarier med Tillväxtverket och andra jämställdhetsprojekt har varit viktiga i vårt arbete⁶. Återkommande workshoppar har under hela projekttiden varit en viktig arbetsform med ett brett deltagande av exempelvis ledande regionala aktörer, nätverk, forskare, politiker, klusterrepresentanter och företagande kvinnor. Genom workshoppar har vi kunnat dela med oss av kunskap under resans gång och få respons, nya infallsvinklar och ny kunskap. Nya Nätverks avslutningssymposium avsåg att möjliggöra en fortsättning av projektet efter projekttidens slut; vi ville lägga våra resultat i "rätt knä". Det var viktigt att de företagande kvinnornas nätverk själva helt tog över kontakter och resultat (Callerstig m fl 2010).

Vår framställning här baseras på dialog och intervjuer med nyckelpersoner för nio nätverk av företagande kvinnor i regionen. De flesta – alla utom två som inte ansåg sig ha någon mer utbredd verksamhet – besökte vi flera gånger; både för ömsesidigt kunskapsutbyte och intervjuer samt för att också delta i deras olika utåtriktade aktiviteter. I samtliga fall besökte vi nätverken i deras lokaler eller hos någon av företagarna. Intervjuer/dialoger tog allt från 1,5 till 4 timmar. Dessutom intervjuade vi 19 småföretagare utifrån erfarenheter av att vara småföretagare på den plats de bedrev sin verksamhet. I samtliga fall besökte vi verksamhetens lokaler för möten på 1,5 till 2 timmar⁷.

I takt med att datainsamlingen fortskred kom kvinnornas företagsverksamhet att tas som utgångspunkt för deras erfarenheter och sociala liv. Särskilt deras erfarenheter av stödorganisationer och annan form av företagssupport blev fokus i vår forskning. Analysen utvecklades genom att vi som forskare försökte spåra de maktrelationer som de företagande kvinnorna genom sin verksamhet drogs in i (institutionell etnografi, se nedan), och analysera hur dessa påverkade deras erfarenheter och handlingsutrymme från möten med de olika regionalpolitiska stödorganisationerna.

Denna ansats med ett tydligt syfte att lyfta fram och lyssna in de företagande kvinnornas röster och att genom dessa stämmor bryta in i rådande maktdiskurser har lett till motstånd som både forskare, nätverk och deras stödorganisationer har fått känna på. Vår strävan mot jämställd tillväxt har stört det rådande konsensusklimatet och riktat strålkastarna på maktförhållanden, som helst vill vistas i skuggan.

---

⁶ Ett exempel är Selmaprojektet (projektägare Uvåns Näringslivscenter). Det är en del i ett större EU-projekt som syftar till att stärka och utveckla insatser för kvinnors företagande. Vi har också initierat samtal med nya brukargrupper, där ett exempel är vår så kallade Framtidsgrupp; en grupp äldre kvinnor med vilka vi fört en dialog om behov av nya branscher och wellnessjänster (till exempel massage och avslappningsmetoder). En stor kvantitativ enkätundersökning utfördes med regionens alla wellnessföretagare som målgrupp med syfte att få en beskrivning av en växande bransch med många kvinnoföretagare.

⁷ Intervjuer har nedtecknats vid intervjutillfället och analyserats av minst två personer i forskargruppen.

Metodmässigt och analytiskt har också Alvesson och Deetz (2000) perspektivmedvetenhet varit viktig för oss. I deras diskussion om nya regler för forskning lyfts två centrala dimensioner fram: dels dimensionen konsensus-dissensus, dels *local/emergent conceptions* kontra *elite/a priori conceptions* (s 24 f).

Den första dimensionen handlar om forskningens relation till den dominerande sociala diskursen om exempelvis sociala relationer, identitet och makt och tillåter oss att upptäcka och analysera konflikter. Den andra dimensionen fokuserar problemens ursprung och vem som har makt att formulera dem. Detta ger möjlighet att formulera en forskning som syftar till att både störa och bryta rådande diskurser (dissensus) om exempelvis hur regional tillväxt ska betraktas och åstadkommas, och ta fasta på den problematik som uppstått från den situation småföretagare och företagande kvinnor faktiskt befinner sig i centrum av (*local/emergent conceptions*). För kritisk forskning innebär detta att man måste ta hänsyn till sociala positioner och kulturellt inflytande och vara skeptisk mot kunskap och lösningar som anser sig stå för den enda sanningen eller det enda alternativet⁸ (Alvesson & Deetz 2000, s 8). När vi utgår från vardagslivets förståelse och den situation som människor befinner sig i innebär detta att vi betraktar det sociala som något som skapas bland och mellan folk, och inte som något som kommer uppifrån.

En situationellt uppkommen och samverkande kunskap mellan deltagare och forskare har en större chans att bli socialt robust och tillförlitlig (Novotny m fl 2001, Gunnarsson & Westberg 2008). Kunskapen uppstår och verifieras i vårt fall av de företagare och nätverk vi har samarbetat med.

Vi har valt att lyfta fram ett centralt resultat från vår studie: En analys av det motstånd som möter de företagande kvinnorna och representanter i de tidigare nämnda företagsstödande organisationerna när de försöker samla sig för att påverka regionalpolitiken.

”Public sociology” och institutionell etnografi

Burawoy (2005) lanserade för ett par år sedan behovet av en mer samhällsrelevant sociologi. Utgångspunkten för hans resonemang var att sociologin länge rört sig inom teoretiska och metodologiska resonemang som var okänsliga för vardagslivets utblickspunkt. Mänskligt liv och mänskliga bekymmer fick stå tillbaka för teoretiska debatter som till stora delar engagerade enbart forskarna. Mänskliga bekymmer kunde också försvinna i statistiska verklighetsbilder som skapade kategorier och jämförelser mellan kategorier som ingen kunde känna igen sig i. Statistiken kom att konstruera kategorier som äldre, ungdomar, sjukskrivna

---

⁸ Självklart har ovanstående med olika variationer tidigt varit ett återkommande tema i feministisk forskning. Förutom Smith (1987) har Haraway (1988) behandlat exempelvis den situationella kunskapen i sin klassiska artikel med den innehållsrika titeln ”Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of the partial perspective”.

och glesbygdsbor, och människorna – ”the public” – distanserades alltmer från de som kategorierna sades representera. Burawoys analys leder till att han förespråkar framväxten (återväxten) av en ”public sociology” som studerar staten eller ekonomin med utgångspunkt i det civila samhället och det perspektiv som detta innebär. Det betyder att det sociala livet bland företagande kvinnor och deras organisering utanför etablissemangen utgjorde utgångspunkten för den forskning som vi behövde utveckla i Nya Nätverk.

Smith (1975) argumenterade redan på 1970-talet för att kvinnor intar en särskild ståndpunkt som är rotad i vardagslivet och dess mikrostrukturer. Kvinnors agerande på olika sätt kommer att understödja den dominerande hegemonin inom ekonomi, politik och stat, bland annat genom att det som kvinnor tar ansvar för elimineras från mäns erfarenheter i vardagslivet. Smith förespråkade en form av maktkänslig institutionell etnografi för att analysera olika kvinnogrupper ståndpunkt. Överfört till vårt intresse här betyder det att de företagande kvinnorna i vår studie genom sina familj- och ansvarsområden kan tänkas inta relationer till sin omgivning och sitt arbetsliv som gör deras erfarenheter och förhållningssätt speciella. De omgärdas av villkor som sammanhänger med plats, arbetsdelning och lokala genuskontrakt.⁹ I den nyliberala era som nu omgärdar civilsamhället ställs detta på sin spets i regionalpolitikens snäva tillväxtbegrepp. Där har kvinnors företagsverksamheter kommit att bli infösta under restkategorier som buntar ihop företagande kvinnor, ungdomar och invandrare under samma rubrik. Den rubriken pekar på att denna och andra grupper (*publics*) inte är kompatibla med den rådande definitionen av tillväxt, men likväl inplaceras och underordnas de så att de som kategori kommer att understödja tillväxtnormen. Smith har på senare tid med ökande klarhet utvecklat sin institutionella etnografi (1987, 2005). Hon förklarar sitt perspektiv som en följd av problemet med att just ta olika gruppers erfarenheter på allvar:

Det finns en helt annan möjlighet att försöka utveckla en sociologi som ser på samhället från människors ståndpunkt och deras erfarenhet av det. Institutionell etnografi lyfter upp denna idé, att utforska den institutionella ordningen och de härskande relationerna utifrån de på olika sätt inblandade och deltagande människornas synvinkel. (Smith intervjuad av Widerberg 2004.)

Detta perspektiv tolkar vi som förenligt med Maud Eduards (2003) analys om kvinnors organisering.

---

⁹ Kritiker har hävdad att Smiths ståndpunktsteori förutsätter en essentialistisk syn på kön. Detta har kraftfullt tillbakavisats av Harding som menar att teorin tvärtom analyserar den essentialism som genom den könskodade ordningen tillskrivs kvinnor genom att just härleda dess historiska rötter och föreslå vägar bort från detta könskodade och essentialistiska tänkande (Harding 1990, s 99).

Kvinnor och organisering

Maud Eduards (2003) hävdar att kvinnor när de av olika skäl organiserar sig i grupper med bara kvinnor kan undvika att bli till objekt för värderande blickar. De kan också därmed undkomma den annars så påtagligt heterokönade ordning¹⁰ som utmärker det könssegregerade värmländska vardags- och arbetslivet. När de upplever att deras krav är marginaliserade, som till exempel inom den rådande tillväxtdiskursen i dagens regionalpolitik, blir det i enlighet med Eduards begripligt att företagande kvinnor behöver särskilda platser/nätverk där de kan formulera sina politiska krav. Detta blir nödvändigt för att de ska kunna sätta ord på erfarenheter som går på tvärs mot rådande heterokönade föreställningar om vad och vilka som förväntas bidra till och dra nytta av den regionala tillväxten.

När kvinnor bildar enkönade nätverk för att förändra något utmanar de samtidigt föreställningen att kön är något naturligt eller essentiellt. Skillnaderna i villkor mellan könen blir tydliggjorda, de politiseras och kan betraktas som maktrelationer. Det får konsekvensen att slentrianmässiga synsätt på könsskillnader (som essens eller väsen) kan ifrågasättas och förändras och att kvinnor genom sin organisering pekar ut ”män” och ”mäns intressen” som en del av problemet.

Denna del i organiseringen blev ett svårt och ibland ett för högt privat pris att betala för många företagande kvinnor som vi samtalat med. De kände sig klämda mellan det privata och det offentliga när nätverket uppgraderades till en kämpande intressegrupp som mötte motstånd. En heterokönad ordning innebär vinster och privilegier för många kvinnor, både privat och i företagarrollen, och detta skapar frustration och i viss mån rädsla inför förändring. Vi menar att detta är en viktig dimension i vad vi kallar nätverksfällan, som innebär att många kvinnor känner att de förlorar i kärlekskraft, tolkat i relation till Jonasdottir (2003), när de blir en del i en kämpande intressegrupp.

Förbjuden handling

Eduards (2003) argumenterar för att när grupper av kvinnor sluter sig samman för att åstadkomma förändring gör de något som ogillas, och ofta betraktas deras organisering som odemokratisk. Då är det i första hand inte deras krav som kritiseras utan deras organisering som möter motstånd. Detta hände Nätverket Stödstrumporna, Feministiskt initiativ och Kvinnobrevet på Gotland (Eduards 2003). Våra företagsnätverk får delvis tampas med samma fenomen. Vi menar att detta är en annan viktig dimension i vad vi kallar nätverksfällan. Nätverkens krav ses som ”särintressen” och blir därmed hotfulla genom att de skapar dissensus:

---

¹⁰ Med heterokönad ordning menar vi: ”Människosläktets medlemmar produceras som begripligt könade varelser (helt enkelt genom att behandlas som om de vore det), tillhörande antingen kategorin kvinnor eller kategorin män, och dessa kategorier relateras sedan på en abstrakt nivå som föräldrar, kollegor etc.” (Jonsson 2009, s 145, egen översättning).

Nu – när vårt affärsnätverk har fått en stark lokal ställning, då börjar uteslutningsprocessen, nu vill de inte ha oss med längre. (En nätverksrepresentant)

I vår tidigare forskning fann vi att den konsensus som rådde kring *governance* som arbetsmodell, med styrning genom nätverk och partnerskap, i stor utsträckning var baserad på enkönade manliga nätverk och att detta varken synliggjordes eller uppmärksammades som ett demokratiproblem (Forsberg & Lindgren 2010). Men detta var just de företagande kvinnornas problem, för den konsensus som utmärkte och fortfarande utmärker klusterpolitiken missade helt eller ignorerade de företagande kvinnornas bidrag till den regionala och lokala utvecklingen. Säll (2011) visar hur klusterpolitiken i Värmland har kommit att artikuleras som implementering av teori (det vill säga den enda och rätta lösningen), såväl nationellt som regionalt:

När den regionala tillväxtpolitiken som bedrivs artikuleras som implementering av teori, och legitimeras av forskare och andra experter är frågan: går den att ifrågasätta och förhandla om på den offentlig-politiska arenan? (Säll 2011, s 104)

De företagande kvinnorna organiserade sig i egna nätverk därför att de sällan räknades in i befintliga nätverk och de trodde därför att de genom organiseringen skulle bli en synlig aktör och en partner att räkna med. Genom nätverksorganiseringen och den kritik som de med nätverket som plattform kunde formulera kunde de kanske bli en demokratisk kraft i en av konsensus tystad ordning (dissensus). De menade som merparten av medborgare att tillväxtpolitiken måste baseras på jämställdhet och respekt för olika intressen och denna synpunkt gav också flera framträdande kvinnor i politiken i Värmland uttryck för:

Det vore bättre om de sa 'Nej, det tycker inte jag'. För då kunde man diskutera. För det är väldigt sällan någon ställer sig upp och säger nej vi tycker absolut inte att det var en bra idé. Det är ju egentligen synd. ... alla är ju så himla rädda. Det ska vara sånt' samförstånd. Men då blir det ju ingenting. Om man ska vara överens om allting så kommer man ju bara en så liten bit. För så liten är ju den minsta gemensamma nämnaren. (Forsberg & Lindgren 2010, s 138)

Vissa forskare hävdar att för marginaliserade kvinnor som organiserar sig är det viktigt att de gör detta autonomt för att kunna påverka politiskt (Elman 1996).

Det betyder att om organiseringen har till uppgift att främja krav som en grupp kvinnor har i ett speciellt avseende, måste gruppen stå oberoende i relation till de politiska partier och organisationer som man vill påverka. Autonoma organiseringar måste dessutom vara självstyrande, alltså inte underordnas någon annans auktoritet som politiska eller andra agenter (Molyneux 1998):

Vi har hittills haft fokus på vår kommun och på möjligheten att få inflytande på de kommunala näringslivsfrågorna. Det har vi också lyckats med för nätverket är nu medlem i Näringslivsrådet och remissinstans ifråga om näringslivsutveckling. (En nätverksledare)

Autonoma organisationer kan förbättra förutsättningarna att artikulera en grupp kvinnors speciella perspektiv/önskemål i olika frågor därför att dessa inte behöver anpassas till en särskild organisations huvudagenda. På så sätt kan de autonoma kraven undvika att inordnas i organisationens stigberoende¹¹ tolkningsram (Mahoney 2000, Weldon 2002). När motsvarande krav ställs från en grupp som inte är självstyrande utan en del i en organisation är det svårt att kräva att hänsyn ska tas till just dessa intressen och behov. De stödorganisationer som ska främja företagsamhet i regionen kan lätt hamna i handlingsförklaming vad avser företagande kvinnors behov och önskemål. Kvinnor och män som är verksamma inom stödorganisationer känner till statistiken och de vet att företagsstöden är mycket skevt fördelade mellan kvinnor och män (SOU 2004:59, Tillväxtverket 2009). De upplever att de bör göra någon insats speciellt riktad till företagande kvinnor. Men när de försöker hitta nya stödformer kolliderar de med problemet som sammanfattas i formuleringen "the master's tools will never dismantle the master's house" (Lorde 1984). De redskap och åtgärder som får brukas och finns tillgängliga i stödorganisationen är desamma för alla företag och det betyder att det blir svårt att utforma den hjälp som just företagande kvinnor efterfrågar och anser att de behöver (Mazur 2002):

Hur ska man skapa förändring när det som behöver göras krockar med maktstrukturerna – både informella och formella. (Kvinna i stödorganisation)

Faktum är att många anställda i stödorganisationerna vill göra något för de företagande kvinnorna men de förstår att detta också kan skapa statusproblem för dem själva i organisationen. De blir kanske obekväma i sin organisation, betraktas som besvärliga att samarbeta med eller till och med övertaliga. När vi

---

¹¹ Stigberoende: Analys av stabilitet som uppstår då beslut som fattas är beroende av tidigare beslut – även om omständigheterna är helt förändrade.

samtalar med dem får vi intryck av att de vill att vi som forskare ska komma till undsättning på något sätt. De antar att en forskare kan säga saker som de själva inte kan säga med samma auktoritet. Forskning och forskare kanske kan analysera och underbygga förslag på hur företagande kvinnors intressen kan omhändertas och därmed legitimera alternativa sätt att stödja företag och branscher där kvinnor är verksamma. Det är ironiskt nog en önskan som liknar just den implementering av teori som utmärker den ovan omtalade klusterpolitiken (se citatet från Säll 2011 på s 53 i denna artikel).

De personer som försöker att särskilt bevaka jämställdhet inom olika politikområden kringgärdas och begränsas av den organisation de tillhör. Deras handlingsutrymme skapas och omskapas av den institutionella struktur i vilken detta utrymme har tillkommit. Om det däremot existerar en legitim och stark agent inne i maktens korridorer som har som sitt ansvar att tillvarata frågor som har betydelse för jämställdheten, och det samtidigt existerar en stark autonom organisering i sakfrågan utanför, och dessa två parter interagerar med varandra ökar förutsättningarna för att jämställdhetsfrågor ska få genomslag i politiken:

De tjänstemän i policyapparaten som försöker lyfta fram kvinnors intressen kan hänvisa till påtryckningar från kvinnoorganisationer. Därmed kan en stark autonom kvinnoorganisation förbättra den representativa funktionen hos de kvinnopolitiska aktörerna. Omvänt, kvinnopolitiska aktörer kan stärka kvinnors organisering. Genom att tillföra ekonomiska medel till organisering och oberoende forskning kan den kvinnopolitiska apparaten öka resurserna till kvinnoorganisationer. Därtill, genom att tillhandahålla forskningsstöd och tillfällen för input till policyutveckling, kan den kvinnopolitiska apparaten bistå kvinnoaktivister i att offentligt artikulera kvinnors perspektiv. Således kan en stark autonom kvinnorörelse och en effektiv kvinnopolitisk aktör förstärka varandra i arbetet med att förbättra kvinnors representation. Denna effekt är interaktiv: varje faktor förstörar effekten av den andra (vår översättning) (Weldon 2010, s 41).

Forskningen har också visat att kvinnor som organiserar sig kring olika former av krav har kunnat tillföra nya frågor till den politiska agendan. I forskningen om de nordiska länderna innebär denna statsfeminism ett möte mellan en stark kvinnoorganisering underifrån och en tydlig mottagande agent inom staten (Hernes 1987, Kantola & Outshoorn 2007). Genom olika former av organisering utanför etablerade påverkanskanaler har frågor trängt in till och uppmärksamrats av institutioner innanför den offentliga sfären. Den nuvarande jämställdhetspolitiken och den möjlighetsstruktur den öppnar upp för är bra exempel på effekten av ett sådant samspel mellan utanför- och innanförgrupper.

Den föder i sin tur nya former av organisering, till exempel de företagande kvinnornas nätverk som är aktuella i vår studie. Men i vårt fall handlar det om kampen och försöken att etablera någon form av regionalfeminism – regelverket finns inom EU men på den regionala nivån råder ignorans.

Nätverksfällan

När kvinnor gör samma sak som män uppfattas och tolkas detta (även av kvinnorna själva) som något annorlunda än det män gör (Haavind 1982). När män och kvinnor handlar inom ramen för en heterokönad ordning blir samma handlingar tolkade olika till sina konsekvenser. Företagande kvinnors nätverk uppfattas därför som något annat än männens företagsnätverk och vi menar att detta beror på att de två formerna av nätverk baseras på olika förutsättningar som sammanhänger med historiska skillnader rörande till exempel branscher, marknader, segregering och regionala/lokala genuskontrakt.

Nätverksfällans två förutnämnda dimensioner framträder därför i vår studie som något i det närmaste oundvikligt för den grupp vi har studerat. Nätverksanslutning hotar den delikata balans som företagande kvinnor med stora ansträngningar upprätthåller mellan arbete och privatliv genom att nätverken kräver tid och engagemang (kärlekskraften reduceras). De företagande kvinnorna trodde att genom organisering skulle de kunna tillgodose sina intressen på samma sätt som männens nätverk uppenbarligen tjänade deras intressen. Nätverksfällan börjar slå igen när organiseringen i nätverken blivit så stark att nätverksmedlemmarnas kritiska röster börjar höras på den lokala och regionala arenan ("särintressen" ifrågasätts). Slutligen tenderar nätverksfällan att slå igen när det uppstår "förbjudna" handlingar som berör resursfördelningen i det regionala tillväxtarbetet (till exempel nya krav på stödorganisationerna) för då sätter detta igång den heterokönade maktordningen och dess olika former av härskartekniker (konsensus får inte hotas). När detta läge uppstår, det vill säga att fällan slagit ihop, riskerar nätverken att glesna och i värsta fall upplösas (kärlekskraften återtas). Ett tydligt exempel på motstånd kommer från ett av de äldsta och starkaste affärsnätverken för kvinnors företagande, som under en lång process av tillväxt och konsolidering upplevt ett starkt stöd på alla plan från kommunen. När nätverket nått en position av styrka och inflytande upphör stödet och i stället uppfattar nätverkets medlemmar att nätverket förminskas och marginaliseras:

Nu är vi där de ville att vi skulle vara och då plötsligt känner vi att vi är vid vägs ände. Nu kommer vi inte längre i den här organiseringsformen. Nu har vi blivit för starka och viktiga. (En nätverksledare)

För att de företagande kvinnorna och deras nätverk ska undvika denna fälla har vi, med stöd i forskningen, pekat på två viktiga förutsättningar. För det första måste de fortsätta att bilda starka autonoma nätverk som kan föra fram deras intressen och speciella behov av företagsstöd. För det andra måste de, trots härskartekniker, aktivt utöva påtryckningar på regionens ledning så att de får en instans och en mottagare som har fullt ansvar för och legitimitet att realisera en jämställd och hållbar tillväxt som även inbegriper satsningar på företagande kvinnor. Även om dessa villkor uppfylls blir uppgiften mycket svår och utfallet långt ifrån givet, men en bred allmän opinion skulle öka chanserna.

Referenser

- Alvesson M & Deetz S (2000): *Doing critical management research*. London: Sage.
- Burawoy M (2005): "For public sociology". *American Sociological Review*, vol 70, nr 1, s 4–28.
- Callerstig AC, Lindholm K, Sjöberg K, Svensson L (2010): *Program för hållbar jämställdhet. Slutrapport på uppdrag av SKL*. Örebro: APeL. Hämtad 2012-03-01: <http://www.apel-fou.se/sv/bibliotek/rapporter.html>
- Eduards M (2003): *Förbjuden handling – om kvinnors organisering och feministisk teori*. Malmö: Liber.
- Elman RA (1996): *Sexual politics and the European Union. The new feminist challenge*. Oxford: Berghahn Books.
- Forsberg G, Lindgren G (red) (2010): *Nätverk och skuggstrukturer i regionalpolitiken*. Karlstad: Karlstad University Press.
- Gunnarsson E & Westberg H (2008): "Från ideal till verklighet – Att kombinera ett könsperspektiv med en interaktiv ansats". I Johannisson B, Gunnarsson E, Stjernberg T (red): *Gemensamt kunskapande – den interaktiva forskningens praktik* (s 251–274). Acta Wexionensia, nr 149/2008. Växjö: Växjö University Press.
- Haavind H (1982): "Makt og kjærlighet i ekteskapet". I Haukaa R, Hoel M, Holter H (red) (1982): *Kvinner i fellesskap* (s 403–416). Oslo: Universitetsforlaget.
- Haraway D (1988): "Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of the partial perspective". *Feminist Studies*, vol 14, nr 3, s 575–599.
- Harding S (1990): "Feminism, science, and the anti-enlightenment critiques." I Nicholson LS (red) (1990): *Feminism/post-modernism*. New York: Routledge.
- Hernes H (1987): *Welfare state and woman power. Essays in state feminism*. Oslo: Norwegian University Press.
- Jonasdóttir A (2003): *Kärlekskraft, makt och politiska intressen*. Göteborg: Daidalos.
- Jonsson A (2009): *A nice place. The everyday production of pleasure and political correctness at work*. Doktorsavhandling. Karlstad: Karlstad University Press.
- Kantola J & Outshoorn J (2007): Changing the state feminism. I Kantola J & Outshoorn J (red) (2007): *Changing state feminism*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Lindberg M (2010): *Samverkansnätverk för innovation – En interaktiv och genusvetenskaplig utmaning av innovationspolitik*. Doktorsavhandling. Luleå: Luleå tekniska universitet.
- Lorde A (1984, 2007): *Sister outsider: Essays and speeches*. Berkeley: The Crossing Press.
- Mahoney J (2000): "Path dependence in historical sociology". *Theory and Society*, 29, s 507–548.
- Mazur AG (2002): *Theorizing feminist policy*. New York: Oxford University Press.
- Molyneux M (1998): "Analyzing womens movement". I Jacson C, Pearson R (red) (1998): *Feminist visions of development*. London: Routledge.
- Novotny H, Scott P & Gibbons M (2001): *Re-thinking science, knowledge and the public in an age of uncertainty*. Cambridge: Polity Press.
- Regeringen: Mål och inriktning för den regionala tillväxtpolitiken. Hämtad 2012-01-23: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/2498/a/91394>
- Smith DE (1975): "An analysis of ideological structures and how women are excluded". *Canadian Review of Sociology*, vol 12, s 353–369.
- Smith DE (1987): *The everyday world as problematic. A feminist sociology*. Boston: Northeastern University Press.

- Smith DE (2005): *Institutional ethnography: A sociology for people*. Walnut Creek: AltaMira Press.
- Statskontoret (2007): *Joining up for regional development: How governments deal with a wicked problem, overlapping policies and fragmented responsibilities*. Stockholm: Statskontoret.
- Stegmann McCallion M (2008): "Tidying up? EU'ropean regionalisation and the Swedish 'regional mess'". *Regional Studies*, s 1–37.
- Stoker G (1998): "Governance as theory: Five propositions". *International Social Science Journal*, vol 50, nr 1, s 17–28.
- Swyngedouw E (2005): "Governance innovation and the citizen: The Janus face of governance-beyond-the-state". *Urban Studies*, 42(11), s 1991-2006.
- Säll L (2011): *Kluster som teori och politik*. Licentiatavhandling. Karlstad University Studies. Karlstad: Karlstads universitet.
- SOU 2004:59: *Kvinnors organisering*.
- Tillväxtverket (2009): *Kvinnors och mäns företagande. Fakta & statistik 2009*. Stockholm: Tillväxtverket
- Widerberg K (2004) "Institutional ethnography – Towards a productive sociology. An interview with Dorothy E Smith". *Sociologisk Tidskrift*, nr 2 s 179–184.
- Weldon SL (2002): *Protest, policy, and the problem of violence against women. A cross-national comparison*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Weldon SL (2010): *When protest make policy: How social movements represent disadvantaged groups*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.